

Spasoje Vidakov Stevović i Slavka rođ. Pešikan

*Posvijećeno sjenima mojih roditelja, koji su me naučili da čuvam
uspomenu na svoju slavnu postojbinu i to prenosim na buduće generacije,
jer onaj ko ne zna ili zaboravi odakle je došao,
taj neće znati ni put kojim treba da ide u budućnost.*

UMJESTO UVODA

„Nikad se nemoj zamoriti u davanju domovini”

Euripid

Kao potomak crnogorskih iseljenika iz cetinjskog sreza koji su prije 70 godina napuštali svoju postojbinu, tvrde Cuce i katunsko kameno more, djetinstvo sam proveo u Lovćencu, u „Maloj Crnoj Gori“ kako su to mjesto često zvali putnici namjernici, istraživači, novinari, umjetnici i avanturisti. Okružen idiličnim ambijentom, stvorenim nekad neobičnom a nekad savršenom simbiozom crnogorskih gorštaka i pitome ravnice, od malih nogu sam pokazivao interesovanje za svoju postojbinu i razloge zašto su je moji roditelji napuštali. I ne samo oni, već i moji rođaci, komšije, kumovi, roditelji mojih drugova... Zašto? Da li se ta velika seoba, ta mitska seoba morala dogoditi i kakve će posljedice ostaviti za buduće generacije? Jednom kada počne seoba ona se nikad ne završava.

Tragajući za tim i nekim drugim odgovorima koji se tiču migratornih procesa sa prostora Crne Gore, prije 30 godina sam se počeo intezivno baviti istraživanjem crnogorske dijaspore. Poštujući principe naučne metodologije i konsultujući prije svega dostupnu arhivsku građu značajan dio svog istraživačkog rada sam posvijetio crnogorskim iseljenicima u Vojvodini. Rezultat toga su do sada publikovani radovi u više knjiga, kao i na desetine tekstova objavljenih u naučnim i stručnim časopisima u zemlji i inostranstvu. Međutim, osjećajući potrebu da, u istraživačkom smislu, izađem iz hladnih faktografskih i statističkih pogleda i analiza migratornih procesa, zainteresovao sam se za staru fotografiju.

Fotografija je neponovljivi trenutak života, beskrajnog prostora i vremena, zaustavljena slika stvarnosti koja je u neprekinutom kretanju. U istraživačkom smislu fotografija pokazuje mnogo više od nekog drugog dokumenta, broja, procenta ili statistike. Pored toga što je dragocjena za multidisciplinarna naučna istraživanja, istorijska, antropološka, sociološka i mnoga druga, ona pruža i nešto posebno što drugi istraživački elementi ne posjeduju. Pruža emociju. Posmatrajući i analizirajući članove kolonističkih porodica na starim fotografijama osjetio sam čudnu emociju u izrazu njihovih lica. Prepoznao

sam sjetu i tugu u njihovim očima. Da li je to tuga za napuštenim vjekovnim porodičnim ognjištem u svojoj postojbini? Vjerujem da jeste, jer svaka seoba je pojedinačno tužna na svoj način. Bez obzira što se neđe daleko upalilo novo ognjište, skućilo i što su uslovi života bolji, emocija, sjećanje i idealizovanje starog kraja nikada ne prestaje. I što je iseljenik fizički dalje od svoje postojbine, srcem joj je bliže.

Fotografije objavljene u ovoj publikaciji strpljivo su sakupljane više godina. One su u velikom broju iz privatnih albuma potomaka crnogorskih kolonističkih porodica. U neposrednoj komunikaciji sa porodicama koje danas žive u Lovćencu prikupljane su fotografije koje su bile različitih dimenzija i kvaliteta. Od porodica su dobijeni i podaci koji se nalaze u opisu fotografija. Uspostavljen je kontakt i sa pojedinim kolonistima i njihovim potomcima koji više ne žive u Lovćencu, i oni su na razne načine dostavljali fotografije.

U procesu tehničke pripreme za štampu sve fotografije su izjednačene i razvrstane u tri grupe različite po dimenzijama, dvije horizontalne i jednu vertikalnu. Horizontalne fotografije na kojima ima više od tri osobe su najvećih dimenzija i one su objavljene na cijeloj stranici knjige, dok su horizontalne na kojima su dvije ili tri osobe manjih dimenzija i na jednoj stranici se nalaze četiri takve fotografije. Sve vertikalne fotografije su istih dimenzija i po dvije zauzimaju prostor jedne stranice. Raspored po stranicama je zavisio od redosljeda prispjelih fotografija. Na ovakav način, veličinom i redosljedom, se željelo izbjeći favorizovanje bilo koje porodice.

Ova fotomonografija ima za cilj da otrgne od zaborava dio učesnika epskog crnogorskog migratornog talasa sa kojim se prije 70 godina iz Stare Crne Gore u Lovćenac naselilo 1065 crnogorskih familija. Knjiga nije sveobuhvatna i konačna, objavljuje se na osnovu do sada prikupljene građe i koncipirana je na način da se može nadograđivati i dopunjavati novim saznanjima i fotografijama.

KRATAK ISTORIJSKI OSVRT NA SEKIĆ - LOVČENAC

Duga je i zanimljiva istorija vojvođanske varoši koja se danas zove Lovćenac. Kroz svoju burnu prošlost ovo mjesto je mijenjalo ime, nacionalnu strukturu stanovništva, zvaničan jezik.

Pod imenom Segeđhaz naselje se prvi put pominje 1476. godine, kao dio posjeda porodice Maroti u sastavu Bač-bodroške županije. Naredna pominjanja mjesta nalazimo u Poreskom popisu Čongrada iz 1520. godine i Urbarijumu Kaločke biskupije iz 1543. godine. Nakon pada Bačke pod tursku vlast pomen naselja nalazimo u defterima Subotičke nahije. U spisima iz 1652. godine Sekić se zajedno sa Feketićem i Hemušićem pominje kao posjed Ferenc Vešelenjija.

Kraj Velikog bečkog ili Velikog turskog rata (1683-1699) donio je propast turske vlasti u Bačkoj, a po Karlovačkom miru (1699) i konačno protjerivanje Osmanlija južno od Save i Dunava. Nakon uspostavljanja vlasti Hazburške monarhije počinje oživljavanje naselja. Bačke pustare, koje su do tada isključivo korišćene za stočarstvo, počinju intezivno da se pripremaju za zemljoradnju kao buduću primarnu privrednu granu. Mukotrpan i dugotrajan je bio proces kultivisanja zemljišta, isušivanje bara i raskrčavanja pustara da bi se stvorile obradive poljoprivredne površine. Koliko je taj period pretvaranja pustare u poljoprivredno zemljište bio dug svjedoči i podatak da se Sekić pominje kao „pustara Sekić“ u dokumentima iz 1737, 1751. i 1768. godine.

Analizirajući etničku kartu Vojvodine XVIII vijeku možemo zaključiti da je u Sekiću polovinom toga vijeka živjelo dosta srpskog stanovništva naseljenog prilikom Velike seobe pod vođstvom Arsenija III Čarnojevića, kao otcijepljeni dio glavnine koja se kretala prema Sent Andreji, Budimu i Pešti.

Demografska slika Sekića radikalno se mijenja za vrijeme vladavine cara Josipa II Habsburškog, sina velike carice Marije Terezije, koji je vladao od 1780. do 1790. godine. Važio za upornog, ne baš toliko uspješnog reformatora koji je sprovodio vladavinu po načelima prosvijećenog apsolutizma. Poznat je po dva usvojena i održana reformska zakona, Patentu o vjerskoj toleranciji koji je omogućio slobodu vjerovanja i dao puno veća prava nekatoličkim vjerama i Patentu o ukidanju kmetstva kojim se u cijelom austrijskom dijelu monarhije ukida kmetstvo. Vodeći državnu politiku koja se zasnivala na stvaranju jedinstvenog naroda uz sprovođenje germanizacije, car Josip II je iz prenaseljenih djelova njemačke imperije siromašno stanovništvo nastojao da preseli u druge djelove carstva.

Za vrijeme njegove vladavine na teritoriji današnje Bačke, pored katolika, naseljeni su i protestanti, među njima i značajan broj porodica reformatorske vjeroispovjesti. U Sekić (današnji Lovćenac) kolonizovani su pretežno evangelisti. Od bačvanskih sela jedino su Sekić, Bačko Dobro Polje, Maglić i Bački Jarak bili čisto ili pretežno evangelistička sela. Njemci su u Bačkoj za vrijeme vladavine cara Josipa II osnovali i naselili ukupno devet sela.

Sekić su naselili Njemci, podunavske švabe iz Alzasa, Hesena, Lotaringije, Nasaua, Rajnlanda, Pflaca i Virtsberga. Nakon brodom pređenih 1.400 km, najvećim dijelom rijekom Dunav od Regensburga do Apatina, prvi kolonisti su u Sekić stigli 4. maja 1786. godine uselivši se u novoizgrađene istovjetne kuće.

U vrijeme naseljavanja Njemcima Sekić je imao 200 kuća. Do 1850. godine taj broj se povećao na 336, a do 1885. godine na 668 kuća. Go-

dine 1798. u Sekiću je postojala škola sa 170 đaka, a 1885. godine školu je pohađalo 611 učenika. Prvo zabavište otvoreno je 1898. godine. Po statističkim podacima iz 1890. godine Sekić je imao 745 kuća i 4.628 stanovnika od čega su Njemci činili ogromnu većinu, tačnije 4.421 stanovnika.

Zvaničan jezik u Sekiću od 1786. do 1830. godine je bio njemački, a narednih dvanaest godina do 1842. godine latinski. Zvaničan jezik od 1842. do 1849. godine je bio mađarski, od 1849. do 1862. godine

Evangelistička crkva, podignuta 1817, srušena 1950. godine

njemački, a u periodu od 1862. do 1918. godine ponovo mađarski. Srpski jezik je zvaničan od 1918. do 1941. godine, a od 1941. do 1944. godine mađarski jezik. Nakon Drugog svjetskog rata pored srpsko-hrvatskog u službenoj upotrebi je i mađarski jezik. Od 2010. godine pored srpskog i mađarskog u službenoj upotrebi je i crnogorski jezik.

Prva poštanska ispostava u Sekiću je otvorena oktobra mjeseca 1872. godine, do tada selo je pripadalo poštanskom uredu u Malom Idošu. Iste godine stigla je i prva parna vršalica, što je značajno unaprijedilo zemljorad-

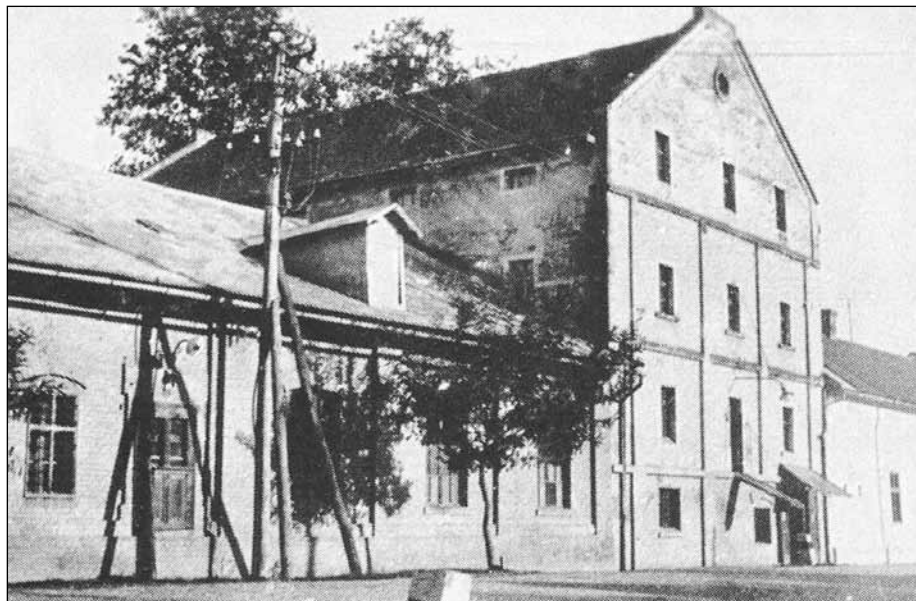
ju kao primarnu privrednu granu. Pored zemljoradnje stanovništvo sela se, do odlaska Njemaca 1944. godine, bavilo i stočarstvom, vinogradarstvom i zanatstvom. Struja u Sekić je uvedena 1907, a prvi bioskop je počeo da radi 1910. godine. Bazen koji se nalazio na prostoru između Sekića i Feketića je otvoren 1920, a prvo dobrovoljno vatrogasno društvo osnovano je 1934. godine.

Pri kraju Drugog svjetskog rata, uoči ulaska vojnika Crvene armije u selo 18. oktobra 1944. godine, Sekić je imao 1.200 kuća i blizu 4.500 stanovnika. Kao rezultat ratnih okolnosti i posljedice pripadnosti narodu koji je izazvao najveći rat u svjetskoj historiji, Njemci su morali napustiti svoj „mali raj” kako su Sekić od milošte zvali. Tu se završava prvi dio historije naselja koje se zvalo Sekić.

Godinu dana kasnije, u novembru 1945. godine, počinje novi dio historije istog naselja sa novim stanovništvom i drugim imenom. Nakon Drugog svjetskog rata, za vrijeme Agrarne reforme i kolonizacije, Sekić su

Zgrada opštine u Sekiću uoči Drugog svjetskog rata

Hunzingerov mlin u kojem je 1912. godine instalirana elektrana

Glavna ulica iz pravca Feketića, 1930.

Na kraju ovog kratkog istorijskog osvrtu nameće se zaključak da su dvije velike kolonizacije, njemačka 1786. i crnogorska 1945. godine obilježile burnu i zanimljivu istoriju ovog interesantnog vojvođanskog mjesta.

naselili Crnogorci pretežno iz cetinjskog i barskog sreza. Ukupno 1.065 porodica sa 5.919 članova. Naziv mjesta su promijenili u Lovćenac da ih podsjeća na stari kraj. Međutim, nijesu se svi Crnogorci mogli prilagoditi novom načinu života u Vojvodini, drugačijoj klimi, vodi koja nije bila ni nalik na onu iz njihove postojbine i životu u velikim kućama od ćerpića i zemljanog naboja. Sve to, ali i bolesti, često umiranje novorođenčadi i nostalgija za rodnom grudom, prouzrokovalo je da se jedan broj porodica vratio u Crnu Goru. Prema rezultatima prvog poslijeratnog popisa Lovćenac je 1948. godine imao 4.791 stanovnika. Trend opadanja broja stanovnika se nastavio, pa prema posljednjem popisu iz 2011. godine u Lovćencu živi 3.161 stanovnik. Sedamdesetih godina prošlog vijeka počinje, blagom dinamikom, pojedinačno doseljavanje srpskih porodica iz Bosne i Hercegovine. Nakon ratnih dešavanja i raspada SFRJ u Lovćenac se u značajnijem broju naseljavaju srpske porodice iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Glavna ulica prema Malom Iđošu, 1930.

NERASKIDIVA VEZA SA CRNOM GOROM

Petog novembra 1945. godine, ispred Doma slobode na Cetinju, neđe oko jedanaest sati, prva grupa crnogorskih kolonista krenula je ka Vojvodini. Borci tek završenog četvorogodišnjeg krvavog rata sa svojim familijama i članovi familija palih boraca, velikom većinom stanovnici cetinjskog i barskog sreza, napuštali su svoj zavičaj sa čudnim osjećanjem radosti i tuge, smijeha i plača. Gledajući suzrim očima prema ponositom Lovćenu koji se gubio u daljini, zapjevaše:

„... Crna Goro, ostaj zbogom,
žao mi se rastat s tobom.
Crna Goro, rodno mjesto,
tebe ću se sjećat često.
Zbogom, rijeke i potoci,
zbogom, braćo Crnogorci ...”

Lovćenački pjesnik Milivoje Miško Abramović u poemi „Dolazak Miluše Mrgudove” opisuje kako je jedan od vođa kolonizacije, pjesnik i revolucionar, ratni major Radovan Savov Stevović promijenio ime Sekiću u Lovćenac.

„... Ušli smo u Sekić
ime ko svako tuđe
ne osjećaš ga,
Daleko.

Sjedosmo u Zadružni dom
i svi isto razmišljali:
daćemo mi njemu naše ime
u kojem će biti naše krvi,
pa da na one tamo proplanke miriše.
Ćutali smo,
najednom Radovan usta i reče:
„Lovćenac, ljudi neka se zove.
Pa neka bude vrh naših pobjeda,
naše ime i prezime,
naša poruka i zavjet.
I neka bude opomena odakle s mo” ...”

Povodom obilježavanja 70 godina od naseljavanja Crnogoraca u Vojvodinu i 70 godina od pobjede nad fašizmom, decembra mjeseca 2015. godine, u Lovćencu je otkrivena spomen ploča revolucionara Radovana Stevovića.

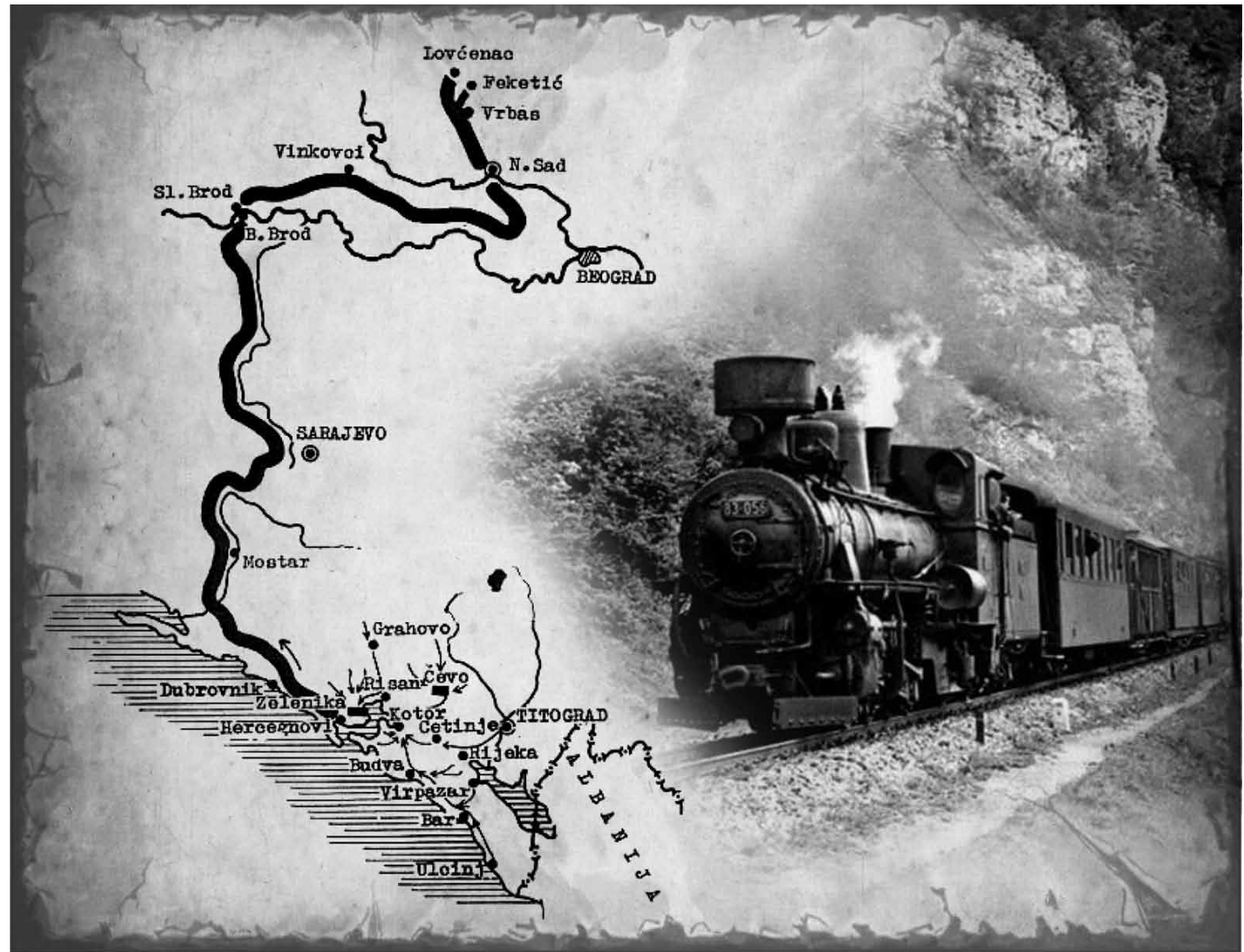
Grandiozni spomenik posvećen palim borcima u narodno-oslobodilačkoj borbi i žrtvama fašističkog terora od 1941-1945. godine dominira u centru naselja. Spomenik je 1975. godine svečano otkrio narodni heroj Krsto Popivoda, u čast obilježavanja 30 godina od doseljavanja Crnogoraca u ovo vojvođansko mjesto. Na crnogorski antifašizam podsjećaju i ulice koje nose imena narodnih heroja i predratnih revolucionara iz Crne Gore: Blagote Mićunovića, Baja Sekulića, Blaža Popivode, Buda Tomovića, Blaža Orlandića, Filipa Jankovića, Ivana Milutinovića, Jovana

Tomaševića, Mirka Srzentića, Jovana Vučkovića, Ljubice Popović, Milovana Čelebića, Nikole Đurkovića, Nika Andusa, Pera Četkovića, Stanka Martinovića, Save Kovačevića, Vida Sjekloće, Đura Petrovića i Đura Strugara, dok se centralni trg u centru mjesta zove Trg IV crnogorske proleterske brigade. Tu su i drugi nazivi ulica koji podsjećaju na stari kraj: ulica Marka Miljanova, Njegoševa, Nikca od Rovina, Stavorska i 13 jul.

Centar mjesta krasi i biste crnogorskih velikana, Petra II Petrovića Njegoša i kralja Nikole.

Dva kulturno umjetnička društva nose nazive „Njegoš” i „Princeza Ksenija”. U Lovćencu je i jedini Crnogorski kulturni centar u Srbiji u čijim se prostorijama organizuju kulturne i društvene aktivnosti crnogorske zajednice. Sportski klubovi nose ime „Njegoš” kako se zvalo i poljoprivredno dobro koje je bilo višedecenijski stub razvoja cjelokupnog Lovćenca. Taj privredni

gigant je bio primjer u SFRJ po uspješnom poslovanju, za vrijeme privatizacije je uništen, a veliki broj radnika otpušten bez socijalnog programa i bilo kakve nadoknade.

U Lovćencu je i sjedište kulnog crnogorskog dijaspornog udruženja „Krstaš”, koje je pokrenulo renesansu crnogorske zajednice u Srbiji i dalo značajan doprinos tokom referendumske kampanje za obnovu nezavisnosti Crne Gore.